

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“ЕТИКА ТА ЕСТЕТИКА”
(для бакалаврів)

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

Підготовлено професором кафедри філософії О. В. Пустовітом

Затверджено на засіданні кафедри філософії
(протокол № 19 від 13.04.09)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії
управління персоналом

Пустовіт О. В. Навчальна програма дисципліни “Етика та естетика”
(для бакалаврів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. — 14 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Етика та естетика”, теми контрольних робіт (рефератів), питання для самоконтролю, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2010
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Етика і естетика — філософські науки, розділи філософії. На думку німецького філософа ХХ ст. Мартіна Хайдеггера, сутність філософії становить запит: світу до людини і людини до світу. Програма орієнтована на студентів, для яких філософія не є профільним предметом, тому з усього розмаїття проблем етики та естетики вибрано такі, над якими кожна людина, незалежно від фаху, має неодмінно замислитися. Йдеться про так звані “вічні питання” філософії: що таке щастя? що таке прекрасне? чи може бути прекрасним життя людини? яким чином і за яких умов?

Такі питання не можна розв’язати остаточно. Кожне з них має тисячолітню історію. Найвидатніші мислителі, прагнучи дати на них відповідь, зробили свій внесок до скарбниці загальнолюдської мудрості. За визначенням Аристотеля, етика — це “філософія, що стосується людини”; Еріх Фромм, розмірковуючи про проблеми етики, пише про “мистецтво жити”, яке має спиратися на теоретичну “науку про людину”. Роздумуючи про будь-яке мистецтво, маємо звернутись до його філософії; філософія ж мистецтва — це естетика. Усвідомлена ще у сиву давнину єдність істини, добра і краси зумовлює можливість поєднання естетики і етики в єдиний цілісний курс.

Його мета — ознайомлення із спадком видатних філософів, тому що кожна людина стоїть перед дилемою: вирішувати найважливіші питання власного життя самостійно, або ж спираючись на досвід, нагромаджений людством впродовж століть.

Програма складена за історико-хронологічним принципом: розглядаються етика і естетика епох Античності, Середньовіччя, Відродження і Нового часу.

Основи курсу викладено в посібнику О. В. Пустовіта “Етика і естетика”, виданого МАУП 2006 р.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ЕТИКА ТА ЕСТЕТИКА”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1. 2. 3 4	Змістовий модуль I. Від античності до Відродження Предмет і завдання курсу Етика та естетика античності. Сократ, Платон, Аристотель. Епікуреїзм і стоїцизм Етика та естетика Середньовіччя. Етична доктрина християнства. Символізм християнського мистецтва Естетика і етика доби Відродження. Гуманізм. Неоплатонізм
5 6 7 8 9	Змістовий модуль II. XVII – XX ст. Етика і естетика доби Просвітництва. Декарт, Гоббс, Спіноза. Естетика бароко і естетика класицизму Класична німецька філософія: Кант, Фіхте, Шеллінг, Гегель Естетика романтизму: заперечення нормативності. Кіркегор Антинормативні зрушення в етиці. Маркс і Ніцше Етика та естетика у філософії постмодернізму
	Разом годин: 54

ЗМІСТ
дисципліни
“ЕТИКА ТА ЕСТЕТИКА”

Змістовий модуль I. Від античності до Відродження

Тема 1. Предмет і завдання курсу

Етика та естетика як розділи філософії і гуманітарні (людинознавчі) науки. Генезис та історична еволюція термінів “етика”, “мораль”, “естетика”. Етика як філософія життя. Категорія щастя в системі етичних категорій. Категорія “прекрасне” як одна з центральних категорій естетики. Єдність істини, добра і краси як чинник, що уможливорює поєднання етики і естетики в єдиний курс.

Література [2; 5; 8; 16; 24; 28; 32; 37; 43; 45]

Тема 2. Етика та естетика античності. Сократ, Платон, Аристотель. Епікуреїзм і стоїцизм

Космоцентризм як загальна характеристика античної культури. Вчення і доля Сократа (Платон “Апологія Сократа”). Етичний раціоналізм — тотожність доброчесності і знання. Полісний устрій життя та ідеали колективізму. Етична проблематика в діалогах Платона “Протагор”, “Горгій”. Естетика Платона: діалоги “Гіппій Більший”, “Бенкет”. Етика софістів.

Становлення етики як окремої науки. “Нікомахова етика” Аристотеля. Щастя як найвище благо. Доброчесність як середина. Гармонія щастя і доброчесності в етиці Аристотеля. Естетика Аристотеля: мистецтво як наслідування природи. Мімесис.

Два напрями в етиці після Аристотеля:

- доброчесність як засіб досягнення щастя — епікурейсько-евдемоністична традиція (життя і твори Епікура);
- щастя як наслідок доброчесності — стоїчна традиція (Зенон з Кітіона, Сенека, Епиктет, Марк Аврелій).

Література [2; 3; 8; 15; 21; 22; 34; 36; 37; 40]

Тема 3. Етика і естетика Середньовіччя. Етична доктрина християнства. Символізм християнського мистецтва

Теоцентризм Середньовіччя: християнство як ідейна основа середньовічної культури. Символ і життєподібність: міметична естетика античності і символізм християнського мистецтва. Готичний собор і “Божественна комедія” (“*Divina Commedia*”) Данте Аліг’єрі. Августин Аврелій про природу і завдання мистецтва: прекрасне як втілення Бога.

Етика свободи (античність) і етика любові (християнство). Моральність християнства: заповіді Мойсея і етика Ісуса Христа (Нагорна проповідь). Євангельські притчі та їх інтерпретація.

Література [1; 3; 7; 22; 26–28; 30; 31; 34]

Тема 4. Естетика і етика доби Відродження. Гуманізм. Неоплатонізм

Антропоцентризм — принцип культури Відродження (Пікоделла Мірандола “Про гідність людини”). Гуманізм і *studia humanitatis*. Титанізм творчих геніїв доби Відродження. Зворотний бік титанізму (О. Лосев “Естетика Відродження”). Роль ан-

тичної естетики у становленні естетичної системи Ренесансу: неоплатонізм. Живопис як найвища наука. “Книга про живопис” Леонардо да Вінчі. Відродження як синтез (діалог) античності і християнства (Л. Баткін).

Ренесанс і Реформація. Протестантська етика: ставлення людини до Бога. Праця як аскеза. Реформація і раціоналізація духовного життя Європи.

Література [3; 4; 8; 10; 13; 15; 17; 18; 22; 30; 34; 42]

Змістовий модуль II. XVII — XX ст.

Тема 5. Етика і естетика доби Просвітництва. Декарт, Гоббс, Спіноза. Естетика бароко і естетика класицизму

Раціоналістична філософія Декарта (картезіанство): розум як основа духовного життя особистості. Розум і пристрасть — конфліктні начала людської природи.

Протистояння і взаємодія двох провідних художніх стилів XVII ст.: класицизм і бароко. Французький класицизм XVII ст. Конфлікт обов’язку і почуття як рушійна сила класицистичної трагедії (Корнель, Расін). Французькі моралісти XVII ст. (Ла-рошфуко, Лабрюйєр, Паскаль) про двоїсту природу людини. Античність як естетичний ідеал класицизму: “Наука поезії” Горация і “Мистецтво поетичне” Буало. Нормативність естетики класицизму. Ієрархія мистецтв у художній системі класицизму: поезія — найвище мистецтво.

Естетика бароко. Контрреформація — світоглядна основа мистецтва бароко. Творчий доробок провідного теоретика бароко Тезауро: “зв’язок далеких ідей” (кончетто) і метафора як основи образності бароко.

Література [3; 5; 9; 11; 17–19; 22; 28; 29; 39]

Тема 6. Класична німецька філософія. Кант, Фіхте, Шеллінг, Гегель

Етика і естетика І. Канта (“Критика практичного розуму”, 1788 р., “Критика здатності судити”, 1790 р.). Теорія мистецтва і теорія естетичного виховання Ф. Шіллера. Художній символ у філософії мистецтва Ф. Шеллінга. Мистецтво як вищий прояв творчих зусиль природи. Гегель про природу та історичний розвиток мистецтва.

Література [8; 15; 17; 23–25; 28; 35; 37; 41]

Тема 7. Естетика романтизму: заперечення нормативності. Кіркегор

Заперечення нормативності в етиці й естетиці. Особистість митця і сутність мистецтва. Культ генія.

Характерні ознаки романтизму. Ірраціоналізм і культ почуття, песимізм, “естетичність” (мистецтво, а не наука — головний засіб осягнення світу), розбіжність ідеалу і реальної дійсності, ідеалістичне “подвоєння” світу, унікальна особистість як мікркосм (“безодня душі”), синтез мистецтв, свобода творчості, естетична цінність новації, історизм і проблема народності (національна специфіка мистецтва).

Іронія як втілення єдності протилежностей. Ієрархія мистецтв у художній системі романтизму. Музика — “небо над усіма мистецтвами”. Романтизм в опозиції до класицизму.

Література [8; 11; 12; 14; 15; 17; 24; 35; 37; 41]

Тема 8. Антинормативні зрушення в етиці. Маркс і Ніцше

Марксизм як етика масової революційної дії. Концепція людського буття як практики. “Людина є те, що вона робить” (Гегель). Проблема перетворення (а не пояснення) світу з метою побудови комунізму — суспільного устрою, в межах якого “вільний розвиток кожного є умовою вільного розвитку всіх”.

Неметафізична антиспекулятивна етика: Шопенгауер, Кіркегор, Ніцше. Одиначність і неповторність людського існування як філософська основа етики. Етика Ніцше як критика традиційної християнської моралі; розрив із класичною традицією.

Література [5; 6; 13–15; 17; 29; 34; 43; 45; 49]

Тема 9. Етика та естетика у філософії постмодернізму

Заперечення принципу центрації (плуралізм) як філософська основа постмодернізму. Діалогізм (М. Бахтін) як принцип культури постмодернізму. Екзистенціальна естетика Ж. П. Сартра і А. Камю. Структуралізм.

Мистецтво в культурі ХХ ст.: новий спосіб сприйняття світу, антиутопічність постмодернізму, іронія, цитатність (колаж як художній метод). Культура як гра (Й. Хейзінга “Homo Ludens”, Г. Гессе “Гра в бісер”).

Література [5; 6; 8; 11; 22; 28; 29; 33; 34; 36–38; 46; 49]

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

В окремих випадках студент може самостійно запропонувати та розробити тему контрольної роботи, попередньо обговоривши її з викладачем.

Основні вимоги до оформлення контрольної роботи:

- обґрунтування обраної теми;
- опрацювання і конспективний виклад відповідної літератури;
- наявність авторського (творчого) розділу;
- наявність списку використаної літератури.

Обсяг роботи — до 15 машинописних сторінок.

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Естетика та етика античності.
2. Естетика та етика Середньовіччя.
3. Естетика доби Ренесансу.
4. Естетика доби Просвітництва.
5. Естетика Романтизму.
6. Геній як категорія естетики романтизму.
7. Уявлення про прекрасне в історії естетики.
8. Прекрасне та потворне в житті і мистецтві.
9. Комічне як естетична категорія.
10. Про природу гумору.
11. Мода як феномен культури.
12. Семантика одягу.
13. Творчість і самореалізація особи.
14. Етика Г. С. Сковороди.
15. Аполонічне та діонісійське начала в мистецтві та історії культури.
16. Етика Ф. Ніцше.
17. Іронія як естетична категорія.
18. І. Кант про природу генія.
19. Філософ і влада (на матеріалі поеми О. С. Пушкіна “Анджело”).
20. Платонівська концепція ідеальної держави: влада філософів.
21. Категорія щастя в етиці Аристотеля: блаженство споглядання.
22. Стоїцизм і епікуреїзм: дві концепції щастя.
23. Етика Канта.
24. Естетика Канта.

25. Вчення і доля Сократа (К. Маркс: "Сократ – утілена філософія").
26. Естетика Платона (діалоги "Гіппій Більший", "Бенкет").
27. "Нікомахова етика" Аристотеля.
28. Етика християнства (Нагорна проповідь).
29. Життя Ісуса Христа як утілення християнського етичного ідеалу.
30. Символізм християнського мистецтва.
31. Ренесансний титанізм (О. Лосєв. "Естетика Відродження").
32. Неоплатонізм і естетика Відродження.
33. Леонардо да Вінчі як теоретик мистецтва ("Книга про живопис").
34. Шопенгауер про природу генія.
35. Етика Шопенгауера ("Світ як воля і уявлення").
36. Естетика Гегеля.
37. Естетика класицизму.
38. "Наука поезії" Горация і "Мистецтво поетичне" Буало: подібність і відмінності.
39. Естетика бароко.
40. Українське бароко: література, архітектура, музика.
41. Художній образ у поезії бароко: Маріно і Гонгора.
42. Проблема самогубства в античній і християнській етиці.
43. Етика Сенеки ("Моральні листи до Луцилія").
44. Паскаль про природу людини ("Мислі").
45. Етика Монтеня.
46. Протестантська етика (М. Вебер. "Протестантська етика і дух капіталізму".)
47. Теорія естетичного виховання Ф. Шіллера.
48. Філософія мистецтва Ф. Шеллінга.
49. Концепція синтезу мистецтв у естетиці романтизму.
50. Кіркєгор як теоретик мистецтва (П. П. Гайдєнко. "Трагедія естетизму".)

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Яку роль у становленні науки естетики відіграв німецький мислитель Олександр-Готліб Баумгартен?
2. Як піфагорійці розуміли гармонію?
3. Значення понять "мімесис", "калокагатія", "катарсис".
4. Роль категорії "міра" в античній естетиці.

5. Як античне поняття прекрасного пов'язане з ідеєю “золотого перерізу”?
6. Прокоментуйте вислів Августина Аврелія: “Немає нікого, хто б до нас, християн, був ближче, ніж платоніки”.
7. Вплив теології на формування середньовічної естетики.
8. Як ви розумієте тезу про канонічність і символізм середньовічного мистецтва?
9. Роль поняття “світло” в середньовічній естетиці.
10. Назвіть найкрасивіший (на Ваш погляд) вірш. Вибір обґрунтуйте.
11. Що означає *studia humanitatis*?
12. Особливість ренесансного гуманізму.
13. Що таке лінійна перспектива?
14. Особливість Північного Відродження.
15. Прокоментуйте вислів І. Канта про те, що Просвітництво — це здатність користуватися власним розумом.
16. Зв'язок раціоналізму (картезіанства) як філософської течії з класицизмом як естетичною доктриною.
17. Основні ідеї трактату Буало “Мистецтво поетичне”.
18. Особливість кантівського розуміння природи генія.
19. Відмінність понять “мета” і “ідеал”.
20. Значення термінів “символ”, “алегорія”, “метафора”.
21. Що означає теза “свобода — це відповідальність”?
22. Роль художньої критики в художньому житті суспільства.
23. Що означає теза “мистецтво — це інтерпретація”?
24. Як співвідносяться національне і загальнолюдське в мистецтві? Обґрунтуйте свою думку, проаналізувавши конкретний твір.
25. Наведіть зразки нереалістичного мистецтва (абстракціонізм, експресіонізм, сюрреалізм). Обґрунтуйте власне ставлення до них.
26. Естетика романтизму: загальна характеристика.
27. Синтез мистецтв у художній системі романтизму.
28. Романтизм в опозиції до класицизму.
29. Передромантизм: творчість Руссо, готичний роман, *Sturm und Drang*.
30. Європейська лірична поезія доби Романтизму.
31. Мистецтво поезії: мета та художні засоби з погляду класицистів і романтиків.

32. Романтична іронія.
33. Чому середньовічну скульптуру і архітектуру називають “Біблією в камені”?
34. Естетичний ідеал середньовічного лицарства.
35. Гуманізм як принцип культури Відродження.
36. Зворотний бік ренесансного титанізму (О. Лосєв. “Естетика Відродження”).
37. Доба Ренесансу: уявлення про ідеальну людину (Б. Кастільоне. “Книга придворного”).
38. Ренесансний антропоцентризм (Пікоделла Мірандола. “Про гідність людини”).
39. Християнство очима романтика (Шатобріан. “Геній християнства”).
40. Італійське Відродження: портретний живопис як втілення гуманістичного ідеалу.
41. Естетика Леонардо да Вінчі: “живопис є наука” (Леонардо да Вінчі. “Книга про живопис”).
42. Ренесансний універсалізм: життя і творчість Леонардо да Вінчі.
43. Що символізує “вертикалізм” готичної архітектури?
44. Вплив Реформації на виникнення стилю бароко.
45. Як пов’язані раціоналізм філософії Декарта і художні особливості французького класицизму?
46. Естетика французького класицизму.
47. Етичний ідеал Жана Расіна (трагедія “Андромаха”).
48. Художні особливості мистецтва Північного Відродження (Нідерланди, Німеччина, Франція).
49. Ознаки стилю бароко: загальна характеристика.
50. Синтез мистецтв у художній системі бароко.
51. Архітектура італійського бароко (Берніні, Борроміні).
52. Е. Тезауро — провідний теоретик бароко.
53. Французький класицизм XVII ст.: загальна характеристика.
54. Французькі моралісти XVII ст.: Ларошфуко, Лабрюйєр, Паскаль.
55. Етика Спінози.
56. Етика і естетика французьких просвітників-енциклопедистів: загальна характеристика.
57. Етика протестантизму.

58. Чому етику доби Античності можна назвати “етикою свободи”, а християнську етику — “етикою любові”? Поясніть відмінність етичних доктрин, аналізуючи проблему самогубства.
59. Жанр опери як зразок синтезу мистецтв в естетиці романтизму.
60. Естетика Ф. Шеллінга.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Августин Аврелий. Исповедь. — М., 1997.
2. Аристотель. Сочинения: В 4 т. — М., 1977–1983.
3. Барг М. А. Эпохи и идеи. Становление историзма. — М., 1987.
4. Баткин Л. М. Итальянское Возрождение. Проблемы и люди. — М., 1995.
5. Бердяев Н. А. Смысл истории. — М., 1990.
6. Бердяев Н. А. Философия свободы. Смысл творчества. — М., 1989.
7. Библия. Книги Священного писания Ветхого и Нового Завета канонические. — Минск, 1993.
8. Боров Ю. Б. Эстетика. — М., 1988.
9. Буало Н. Поэтическое искусство. — М., 1957.
10. Вазари Дж. Жизнеописание наиболее знаменитых живописцев, ваятелей и зодчих. — М., 1971.
11. Валери П. Об искусстве. — М., 1993.
12. Ванслов В. В. Эстетика романтизма. — М., 1966.
13. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. — К., 1994.
14. Гайденко П. П. Трагедия эстетизма. — М., 1970.
15. Гегель Г. В. Ф. Эстетика: В 4 т. — М., 1968–1973.
16. Гейзенберг В. Смысл и значение красоты в точных науках // Вопр. философии. — 1979. — № 12.
17. Гейзінга Й. Homo Ludens. — К., 1994.
18. Гнедич П. П. Всемирная история искусств. — Л., 1996.
19. Голенищев-Кутузов И. Буало барокко // Романские литературы. — М., 1976.
20. Гончаренко Н. Гений в искусстве и науке. — М., 1991.
21. Гораций, Квинт Флакк. Собрание сочинений. — СПб., 1993.
22. Гриненко Г. В. Хрестоматия по истории мировой культуры. — М., 1998.

23. Гулыга А. В. Немецкая классическая философия. — М., 1984.
24. Гулыга А. В. Принципы эстетики. — М., 1987.
25. Гулыга А. В. Эстетика Канта // И. Кант. Критика способности суждения. — М., 1994.
26. Гуревич А. Я. Категории средневековой культуры. — М., 1984.
27. Гуревич А. Я. Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства. — М., 1990.
28. Гусейнов А. А., Апресян Р. Г. Этика. — М., 1998.
29. Гусейнов А. А., Иррилиц Г. Краткая история этики. — М., 1989.
30. Данилова И. Е. Искусство Средних веков и Возрождения. — М., 1984.
31. Даниэль С. М. Искусство видеть. — Л., 1990.
32. Эстетика / За ред. Л. Левчук. — К., 1997.
33. Золотухина-Аболина Е. В. Курс лекций по этике. — Ростов н/Д, 1999.
34. История европейской культуры / Авт.-сост. А. В. Пустовит. — К., 2002.
35. Кант И. Критика способности суждения. — М., 1994.
36. Красота человека в искусстве / Авт. текста и сост. альбома И. А. Кузнецова. — М., 1969.
37. Кривцун О. А. Эстетика. — М., 1998.
38. Левчук Л. Західноєвропейська естетика ХХ століття. — К., 1997.
39. Лессинг Г. Э. Лаокоон. — М., 1987.
40. Лосев А. Ф. История античной эстетики. Софисты. Сократ. Платон. — М., 1969.
41. Лосев А., Шестаков В. История эстетических категорий. — М., 1966.
42. Лосев А. Ф. Эстетика Возрождения. — М., 1978.
43. Малахов В. А. Этика. — К., 1996.
44. Платон. Собрание сочинений: В 4 т. — М., 1980.
45. Фромм Э. Психоанализ и этика. — М., 1993.
46. Фромм Э. Искусство любить. — М., 2001.
47. Шеллинг Ф. Философия искусства. — М., 1966.
48. Эстетика Ренессанса: В 2 т. — М., 1981.
49. Этика: Учебник / Под общ. ред. А. А. Гусейнова, Е. Л. Дубко. — М., 2000.
50. Яковлев Е. Эстетика. — М., 1998.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни “Етика та естетика”	4
Зміст дисципліни “Етика та естетика”	4
Вказівки до виконання контрольної роботи.....	8
Теми контрольних робіт	8
Питання для самоконтролю	9
Список літератури.....	12

Відповідальний за випуск А. Д. Вегеренко
Редактор О. М. Коваленко
Комп’ютерне верстання А. А. Кучерук

Зам. № ВКЦ-4774

Формат 60×84/16. Папір офсетний.

Друк ротатійний трафаретний.

Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008